

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Högkvalitativa produkter av säl kan inte säljas

Prost, Pia

Published in:
Skärgård

Published: 01/01/2020

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Prost, P. (2020). Högkvalitativa produkter av säl kan inte säljas. *Skärgård*, (3), 28-33. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148263>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Högkvalitativa produkter av säl kan inte säljas

Text: Pia Prost

Sälen är en oerhört mångsidig naturvara. Förutom sälkött och -olja kan vi använda skinnet för ett otal olika hantverk. Men lagstiftningen sätter käppar i hjulet för en bred användning av sälprodukterna, eftersom försäljningen är förbjuden inom EU.

Sälen är en fantastisk råvara tycker **Anita Storm**, i dag ekologirådgivare på Marthaförbundet. Hon har jobbat med säl ända sedan början av 2000-talet, då hon fick jobb på Kvarkenrådet som ledare för projektet Gråsälen i Kvarken. Syftet var att utveckla utnyttjandet av gråsälen som resurs. Projektet utbildade även säljägare och lärde ut bland annat garvning, styckning och jaktsäkerhet. Sälprojektet var mycket omtyckt och fick flera utmärkelser.

Under den gångna sommaren har Anita Storm varit aktuell med utställningen "I våra vikar" på Pargas gård i Bromarv. På den tredelade utställningen visades garvade föremål, produkter gjorda av säl och verk av flera konstnärer. Anita deltog med ett brett urval sälprodukter, garvade både på traditionellt sätt, men också industriellt garvade. En kollektion kläder för jägare innehöll bland annat mössor, handskar, patronbälten och hölster.

- På utställningen fanns fyra olika kollektioner för herrar och en aftonklänning jag gjort av röd säl, berättar Anita.

När det kommer till säl behärskar Anita hela produktionskedjan. På en säljaksresa utanför den grönländska kusten i mars 2008 fick hon göra skäl för sitt efternamn, när besättningen på 14 personer upplevde stormar med vindstyrkor upp till 35 meter per sekund.

Den två månader långa jaktresan var en verklig upplevelse. Hon ville med egna ögon se hur den riktigt effektiva, industriella jakten på säl såg ut. Anita fick jobba som halvtidskock, eftersom kaptenen inte trodde att hon skulle klara av det tunga jobb det innebär att få en säl. Men Anita kunde bevisa motsatsen och kom en dag upp till hela 70 flådda sälar.

- Det borde göra mig till den person i Finland som flått flest sälar på en dag, konstaterar Anita.

SÄLSKINN ÄR nödvändigtvis inte det material man ska börja med när man vill lära sig garva. För att man till exempel ska lyckas med garvningsmetoden råräckning, och få ett sälskinn som känns mjukt både i pälsen och i skinnet, krävs tid, punktlighet och noggrannhet.

Efter att sälen är skjuten bör den flås så snart som möjligt. Sälen ska helst ligga svalt och pälsen hållas fuktig. När sälskinnet hanteras är det viktigt att köttsidan inte kommer i kontakt med hårsidan. Fettet som finns i skinnet kan göra pälsen gul ifall skinnet hanteras ovarsamt.

Ett rått skinn får aldrig komma i kontakt med solljus, eftersom fett bränns fast på skinnet, gula missfärgningar kan bildas och bakerieverksamhet orsakar håravfall. För att nå gott resultat ska skinnet ligga helt platt mot arbetsbordet - minsta lilla fettbit under skinnet gör att du skär hål på skinnet.

I garvning av sälskinn är ulon det viktigaste verktyget. Ulon, bör därför vårdas och tas om hand på bästa möjliga sätt så att en god kvalitet på skinnen uppnås. En ulo måste hållas skarp som en rakkniv för att man ska kunna göra ett noggrant arbete.

När skinnet avfettats är det dags att tvätta det. Skinnet tvättas med båda händerna, som när man tvättar byk för hand. Sedan hängs det upp på en lina, gärna på ett skuggigt och blåsigt ställe, med håret utåt. Pälssidan ska inte komma i kontakt med köttssidan. Beroende på torkningsförhållandena kan det ta mellan en natt och ett par dygn innan pälsen torkat. När pälssidan känns torr och håren i pälsen har rest sig är det dags att sy ihop alla hål i skinnet.

Det hela släta skinnet spänns upp i en rektangulär ram och torkas, vilket kan gå på en förmiddag om vädret är torrt och blåsigt. Under torkningen kan det ännu rinna fett ur skinnet och det kan torkas bort med en trasa. Sedan bearbetas skinnet med fötterna genom att trampa och vika skinnet om vart annat. Följande mjukgöringsskede är att sitta på skinnet och bearbeta det med en trubbig skinnskrapa. Ju längre man orkar hålla på desto mjukare blir skinnet.

Det råäckta skinnet tvättas i rikligt med vatten. Det kan tvättas flera gånger med fettlösande tvättmedel. När skinnet är tvättat ska det torka, medan skinnet bearbetas med händerna. Under bearbetning ändras skinnet struktur och blir mjukare, luktar gott och känns skönt i handen.

Skinnet blir med rätt behandling ett fantastiskt material att göra handskar, väskor, jackor och inredningsdetaljer av. Den skimrande och silkeslena pälsen har en tydlig hårriktning, något som kan utnyttjas i designen för att ge en spännande struktur åt produkterna, men också för att öka användarvänligheten. Vad är väl bättre än ett par tofflor som lätt slinker på fötterna, men svårligen faller av?

Traditionellt har sälskinn ansetts vara det bästa materialet att fästa under skidorna; det gjorde att man gled fram tyst och ledigt och slapp bakhala skidor i uppforsbackarna. Detta berättar också någonting om slittålligheten hos skinnen. Håren i pälsen är av fin kvalitet och klarar nötning betydligt bättre än till exempel pälsen hos får eller räv. Huden är seg och stark och kan därför användas till väskor, skor och andra bruksföremål som används flitigt år efter år. Skinn som garvas på traditionellt sätt behåller dessutom sin vattentäthet, i motsats till de industriellt garvade som i gengäld blir jämnare i kvaliteten.

PÅ FINLANDS havsområden förekommer två sälarter, gråsälen och vikaren.

Gråsälsstammen har under de senaste åren ökat stadigt. Enligt Finlands viltcentral har det observerats cirka 30 000 gråsäl under de inventeringar som utförts i Östersjön under de senaste åren.

Vikaren har också ökat i antal. Stammen har årligen vuxit med cirka fem procent. År 2017 observerades cirka 13 600 vikare i Bottenhavet, där vikarbeståndet är som rikligast. Men vikaren förekommer också i mindre antal i Skärgårdshavet och Finska viken. I Finland ansvarar Naturresursinstitutet för inventeringarna av sälstammarna.

Under största delen av 1900-talet fick säl jagas fritt, men den fridlystes på 1980-talet. Då hade stammarna kraftigt försvagats på grund av reproduktionsproblem förorsakade av miljögifter och för intensiv jakt. I ett decennium var säljakten helt förbjuden i Finland. Den återupptogs år 1998 efter att sälarna påverkat fiskehushållningen negativt, men jakten var noga reglerad. År 2007 utarbetades en nationell förvaltningsplan för Östersjöns sälstammar för att styra ett hållbart nyttjande av sälstammarna. Planen uppdaterades under år 2018.

IDAG STÄLLER den rikliga förekomsten av säl till stora problem för kustfisket. Så kallade problemindivider av gråsäl som orsakar skador på fångstredskap och odlingskassar får genast skjutas, men den egentliga jaktperioden infaller mellan 16 april och 31 december. Då kan gråsäl fällas inom gränserna för den regionala kvot som fastställs av jord- och skogsbruksministeriet: i Bottenviken-Kvarken är kvoten 633 gråsäl, i Sydvästra Finland 273 gråsäl och i Finska viken 144 gråsäl.

Det handlar inte om några stora kvoter, men intresset för säljakten är ändå rätt svalt. För vad ska man göra med bytet?

- I dag har EU förbjudit försäljningen av säl, berättar Storm. Det känns snedvridet, eftersom sälarnas antal hela tiden ökar och skapar problem för yrkesfiskarna.

På 1700-talet var tran, det vill säga sälolja, den tredje viktigaste exportvaran i Åbo. Sälolja skulle bra kunna användas i större skala även i dag. Före förbudet var sälolja den största produkten inom hälsokostbranschen i Vasa, berättar Anita, många med psoriasis och ledgångsreuma upplevde att deras besvär lindrades tack vare säloljan. Och egentligen är sälkött det nyttigaste köttet man kan äta i Finland, eftersom det innehåller dubbelt mer protein än nötkött.

Finns det då en förändring i sikte inom EUs lagstiftning om försäljning av säl?

Under 2018-2019 samarbetade 15 fiske-leadergrupper kring Östersjön i ett projekt vars målsättning var att kartlägga vilka ekonomiska och sociala verkningar de ökande populationerna av säl och skarv har på det småskaliga kustfisket. **Jonas Harald** på Aktion Österbotten berättar att man i projektets slutskede skrev ett gemensamt brev till EU:s kommissionär för fiskerifrågor, **Virginijus Sinkevičius**, där man uppmanade EU att vidta åtgärder för att säkra det småskaliga kustfiskets framtid i Östersjöregionen. I kommissionärens svarsbrev betonade han bland annat att eventuell jakt i medlemsstaterna inte får uppmuntra till handel med produkter av säl.

- Andra paragrafen i jaktlagen förutsätter tillvaratagning av bytet, men med EU:s förbud blir det en förskjutning mot eliminering om det inte finns avsättningsmöjligheter för sälprodukterna. När en stam är tillräckligt stor borde vi

kunna nyttja den både som föda och hälsoprodukter - men det kostar att förädla och ingen vill dela ut saker gratis. Sälarna är ju en enorm resurs. Det känns väldigt ohållbart att jaga utan att kunna förädla och sälja vidare.

ARTIKELFÖRFATTAREN

PIA PROST jobbar som redaktör för Tidskriften Skärgård och som projektkoordinator på Skärgårdshavets Unesco biosfärområde.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

Bildtexter

Bild 1A-C. Under en säljaksresa utanför den grönländska kusten i mars 2008 kunde Anita Storm flå upp till 70 säl per dag. Foto: Privat

Bild 2. Under sommaren har Anita varit aktuell med utställningen "I våra vikar" på Pargas gård i Bromarv, där hon deltog med ett brett urval sälprodukter. På utställningen fanns bland annat den aftonklänning Anita gjort av röd säl. Foto: Jean Esselström

Bild 3. Sälens skimrande och silkeslena päls har en tydlig hårriktning, något som kan utnyttjas i designen för att ge en spännande struktur åt produkterna. Foto: Anita Storm

Bild 4a-b. Anita Storm har tagit fram en kollektion kläder för jägare som innehåller bland annat mössor, handskar, patronbälten och hölster. Foto: Patricia Rodas